

»SITNICE«

Obnovljena liturgija daje više slobodnog prostora i mogućnosti za kreativnost. Sve je to u vidu boljeg razumijevanja otajstava koje u liturgiji slavimo, kao i zbog plodonosnijeg učešća vjernika u liturgiji. Liturgijski zakoni i propisi nisu više tako ukočeni, kao što je to prije bilo. To ipak ne znači da sada u liturgiji svatko može raditi što hoće, samovoljno obrede dokidati, mijenjati i nove uvađati. Nije to bila namjera Koncila niti kasnijih odredaba. Sve što je ublaženo, ili se čini da nije tako strogo naređeno, ide za tim da liturgija bude prilagođena mentalitetu pojedinih zajednica i zahtjevima mjesta i vremena.

Uza sve to, čini se da je liturgija, tu i tamo, u mnogočemu osiromašena. Ovdje se osvrćemo najprije na izraz »pro opportunitate« (ako je zgodno), kojim se željelo obogatiti liturgiju, dati joj dublji sadržaj i učiniti je gibljivijom, a ne je osiromašiti. Zatim ćemo pokazati na nekoliko primjera kako se dogodilo upravo ovo drugo — osiromašenje.

»Ako je zgodno« (pro opportunitate)

Mirne duše može se reći da je taj »nevini« izraz u pokoncilskoj liturgijskoj praksi zadesila nevjerojatna sudbina. On je u stvari poziv i poticaj svećeniku da odmjeri običaje i liturgijske propise prema mogućnostima dotične zajednice i prema prilikama mjesta. Tim se željelo postići da liturgijske norme dobiju obilježje pastoralnog pomagala, a ne da budu ukočene formalističke odredbe. Svećenik se shvaća ne kao puki mehanički izvršitelj propisa, nego kao »odgovorna osoba« koja je ušla u duh liturgije i suživjela se s otajstvom kojeg obavlja. Na taj način on postaje sposobnim da i vjernike potakne na aktivnije sudjelovanje u liturgiji.

Međutim, dogodilo se protivno. Ono »ako je zgodno« shvatilo se kao poziv da se ne vrše donesene upute, koje su vrlo prikladne da liturgiju približe kršćanskoj zajednici. Dapače, gdje je upotrebljen taj izraz, stvoreno je pravo opustošenje, nestalo je onoga što je obrede činilo svečanijima i vjernicima privlačivijima.

Navest ćemo neke primjere.

Kađenje

Opća uredba rimskog misala (dalje: OURM) u br. 27. kaže: »Svećenik ako je zgodno, okadi oltar«; a u br. 85. također veli: »ako je zgodno, okadi oltar, obilazeći ga.«

Što zapravo znači ono »ako je zgodno«? Znači li to da je kađenje dano na slobodu, da ovisi samo o svećeniku hoće li kaditi oltar ili ne, ili čak da kađenje uopće nije predviđeno po novim liturgijskim propisima? Nipošto. Izraz se više odnosi na pastoralni smisao i ukus svećenika. Istina, novi je propis slobodniji s obzirom na upotrebu kađenja, ali ne u tom smislu da ne mora biti, nego da ga se može češće upotrebljavati. Prije je kađenje bilo predviđeno samo za svečane funkcije i nije se smjelo upotrebljavati čak ni na pjevanim misama bez posebne dozvole. Sada pak, upravo s onim »ako je zgodno«, upućen je poziv da se kađenje upotrebljava na svim svečanim misama, posebno na župskim.

Međutim, događa se protivno. Nekada nema kađenja oltara ni na misama koje se slave na najsvečaniji način. Čini se kao da su neki svećenici odjednom našli vjernike koji su lišeni svih pet osjetila. Osjetila su veoma važan faktor da Božji narod shvati i uključi se u tajnu. Lišiti obrede emotivne strane znači osiromašiti ih, osakatiti i učiniti ih zakržljalima.

Stoga bi kađenje trebalo ponovno uvesti tamo gdje je izbačeno na svečanim slavljima, posebno na onima u kojim sudjeluje velik broj vjernika. U tim prigodama ne bi se smjelo izostaviti ništa od onoga što rubrike propisuju: kađenje oltara, knjige evanđelja, relikvija, križa i Božjeg naroda. Osim toga, trebalo bi izabrati miomirisni tamjan, najbolji koji se može naći. Tu se ne smije škrtariti, jer ništa nije previše za Gospodina. Kadionik bi trebao biti pun ugljevlja, a svećenik bi trebao usuti toliko tamjana da se stvori velik miomirisni oblak koji će oviti oltar i raširiti se po čitavom svetištu. Dim tamjana rječiti je simbol molitve koja se tom prigodom uzdiže Bogu.

Veliki pobornik liturgijske obnove Romano Guardini u kađenju je gledao molitveni izražaj zajednice vjernika. On kaže: »Velika je lienota u onom posipanju zrnaca tamjana na plamenu žeravu, u onom uzdizanju miomirisnog dima iz kadionice u pokretu. To je melodija sastavljena od pokreta i mirisa...«¹ On kađenje uspoređuje s narodovom skupocienom pomašću, kojom je Marija Magdalena u Betaniji pomazala noge Isusove. Za njega je kađenje tajna ljepote koja ne pozna druge namiere osim da se uzdigne Gospodinu; ljubav koja izgara, koja se troši i prelazi u smrt. Zašto onda lišiti naša liturgijska slavlja toga pastoralnog pomagala i izvrsnog sredstva kojim Boga častimo?

¹ I santi Segni. Brescia, Morcelliana, 1931., str. 68—69.

Svijeće

OURM u br. 82. među sastavne dijelove ulazne procesije ubraja poslužnike »koji, ako je zgodno, nose sviječnjake«. U br. 94. kaže da đakon nosi evanđelistar na ambon, a »pred njim idu poslužnici, koji mogu nositi kadionicu i svijeće«.

I ovdje onaj »ako je zgodno« želi liturgijskoj odredbi dati veću mogućnost prilagođivanja tako da može biti ostvarena i u najrazličitijim slučajevima. Očito je da u malim crkvenim zajednicama nije uvijek moguće imati na raspolaganju dva poslužnika, posebno ne u zajednicama gdje prevladavaju žene. U tim slučajevima izraz »ako je zgodno« izuzimlje svećenika od bilo koje sjene nemarnosti prema odredbama, iako neće biti svijeća za vrijeme liturgije. Međutim, tamo gdje ima, ili se može naći prikladnih osoba, odredba je poziv da se svijeće nose i za vrijeme ulazne procesije, za evanđelje i na svršetku mise.

Nerijetko se čuje kako neki kažu da je procesija prije i poslije mise mnogo jednostavnija, ugodnija i »demokračičnija« bez križa, bez svijeća i bez kadionice. Koje krivo shvaćanje! Što je obred potpunije i dostojanstvenije izveden, tim više govori i srcu i pameti vjernika. Sakralniji i točniji okvir, kojim se okružuje i zaštićuje smisao tajne, hrani vjeru i produbljuje vjerski osjećaj. I zbog toga vjernici žele da se obredi odvijaju tako, kako bi imali snage, da preko vidljivih stvari budu uzdignuti prema nevidljivima.

Križ u procesiji

Također u br. 82. UORM kaže: »Između njih (poslužnika koji nose svijeće) možda (si casus fert) drugi poslužnik s križem.« To ne znači da se izbjegava križ u procesiji, nego da se aplikacija učini na bazi dobrog liturgijskog odgoja i mogućnosti dotičnog osoblja. Na župskoj misi, kao i na onim misama koje se slave s nekom svečanošću, ne bi smio izostati križ u procesiji koji tako vidljivo progovara zajednici. Ulaznu procesiju uvijek bi trebao predvoditi križ, simbol naše vjere i otkupljenja. Kad kažemo »uvijek«, podrazumjevamo, kad je to moguće i kad to zahtijevaju pastoralni razlozi. Za vrijeme mise procesionalni križ treba postaviti na prikladan stalak, blizu oltara, da dominira čitavom zajednicom.

Zvonce

U br. 109. OURM čitamo: »Malo prije posvećenja poslužnik, ako je zgodno (pro opportunitate), znakom zvonca upozori vjernike. Isto tako pokuća u zvonce i kod jednog i kod drugog podizanja, prema običaju pojedinog mjesta.«²

² Ovog propisa nema u obnovljenom misalu (Ordo Missae) iz god. 1969. Stoga ga nema ni u hrvatskom prijevodu Reda Mise (KS, Zagreb 1969). On je naknadno uveden i nalazi se u tipičnom izdanju Rimskog Misala (Missale Romanum) iz god. 1970. (Institut. gener. Romani, n. 109).

Taj propis po sebi ne znači da ne treba zvoniti kod posvećenja. On to znači, ako se misa celebrira u nekoj kapeli s dvije časne sestre, s jednim ili dvojicom redovnika, jer je u tim okolnostima zaista suvišno zvoniti. Pretpostavlja se da prisutni u tom slučaju pažljivo prate obred i opazit će kad je došao trenutak posvećenja. Stoga bi zvonjenje bilo puki formalizam, a možda bi i smetalo pobožnosti i sabranosti prisutnih. Ali, kad se radi o misi u nekoj velikoj crkvi, npr. župskoj ili katedrali, svi prisutni, osobito oni na dnu crkve, redovito nisu sabrani, pažljivi i ne opaze trenutak posvećenja. Čak se dešava da se neki premještaju s jednog mjesta na drugo ili međusobno šaputaju. To stvara nesabranost i rastresenost. Tada je znak zvonca poziv svima na pažnju, sabranost i klanjanje tajni koja se u posvećenju događa.

Imajući sve to pred očima, zvonce se ne bi smjelo izbaciti iz liturgijske uporabe, jer je ono veoma korisno sredstvo u pastoralnom odgoju našeg naroda. Osim toga, zvonce ima i karakter svečanosti. Ono uveličava slavlje. Potrebno je ipak voditi računa da ono bude dolično: sjajno, milozvučno i jasno, jer to zahtijeva dostojanstvo službe Božje.

Amikt (naglavnik)

OURM u 81. br. određuje: »Svi koji oblače albu uzimaju pojas i amikt, osim ako je drukčije određeno.«

Amikt dakle spada u redovito ruho svećenika, đakona i drugih poslužnika koji oblače albu za vrijeme sv. mise ili kojeg drugoga liturgijskog čina. Ima slučajeva kad on nije potreban. To ističe i OURM riječima: »ako nije drugačije određeno.« To znači da amikt nije potreban onda kada je ovratnik albe tako učinjen da gotovo služi kao amikt, jer dolično pokriva civilno odijelo. Nije na duhovnu izgradnju vjernika ako svećenik, ili koji drugi službenik, pristupa k oltaru bez amikta, a vidi mu se košulja ili kravata. U svakom slučaju to je znak nemarnosti i nereda. Zna se čak dogoditi da i alba bude kratka, tek do ispod koljena, pa stvar bude još neukusnija. Iz svega toga vjernik može dobiti utisak da se nalazi pred nekim »čuđakom«, a ne pred službenikom kulta.

Redovito se ni glumci tako ne oblače, niti se u kazalištu tako obučeni pojavljuju pred publikom, osim da se radi o komediji. Pa zar se to smije događati u crkvi? Radi boljeg i doličnijeg odijevanja za službu Božju, potrebno je imati u sakristiji ogledalo, kako bi se svećenik mogao ogledati da li je dolično obučen, onako kao što to zahtijeva sveti čin. Ljudi u privatnom i javnom životu tako postupaju. Zašto ne bismo tako postupali i prema Gospodinu, i prema njegovoj obitelji koja se moli i kojoj ćemo predsjedati u liturgijskim činima.

Prema tome potrebu amikta zahtijeva pristojnost, čistoća, smisao za liturgiju i obzir prema vjernicima. Stoga bi ga trebalo ponovno uzimati, ako je gdje izbačen.

Cvijeće

Stare liturgijske odredbe govore su o kićenju i ukrašavanju oltara. Budući da je cvijeće povezano s osjećajem radosti, svečanosti i veselja, po starim odredbama nije bilo dopušteno ukrašavati oltare u danima pokore: u došašću, korizmi, viglijama, kvatrenim danima, pogrebu i misama za mrtve.

U ovom zadnjem slučaju odredbe nisu pazile na osjećaj vjernika, koji su preko cvijeća izražavali svoj osjećaj ljubavi, poštovanja, sućuti prema preminulima. Cvijeće nije bilo znak radosti, već znak pažnje prema umrlom.

Nove odredbe ništa ne govore o cvijeću. To ne znači da ono više nema mjesta u bogoštovlju ili da je ono suvišno. Ipak *Ceremoniale Episcoporum*, koji je u ovom slučaju mjerodavan, govori o cvijeću, o kićenju oltara. Tradicionalna upotreba cvijeća ima i danas svoju vrijednost. Okićen oltar na svoj način progovara vjernicima. U pokorničkim danima, kad je oltar lišen svoga redovitog ukrasa, svraća pozornost vjernicima na smisao liturgijskog vremena u kojem žive. Razborit, pažljiv i osjetljiv pastir duša znat će jedno i drugo iskoristiti na veću duhovnu korist svoga stada.

Svakako, neprikladno je i neukusno ako je oltar lišen svega, a oko nekog kipa ili u kapelici kojeg sveca nalazi se šuma cvijeća i svijeća. To dobro ne djeluje na liturgijsko-vjerski odgoj vjernika.

U uskršno vrijeme čitava crkva, posebno glavni oltar, moraju govoriti i pjevati slavu Uskrsloga preko boja, veličanstvenosti i mirisa cvijeća. To vjernicima bolje dočarava radost Crkve tih dana. Lakše će se suživjeti i shvatiti uskršnu tajnu.

Tabernakul zauzima privilegirano mjesto u crkvi kroz čitavu godinu, što se tiče cvijeća. Budući da je u novim i obnovljenim crkvama redovito tabernakul rastavljen od glavnog oltara, trebao bi zajedno s vječnim svjetlom uz njega stajati kroz čitavu godinu i buket cvijeća. Cvijeće i svjetlo su dva različita načina kojima mi izražavamo svoju ljubav i klanjanje prema euharistijskom Kristu. Znamo da ljubav ne pozna »prije« i »poslije«, ona traži kontinuitet, nije nešto što se može prekinuti, a da ne bude uništeno ili previše narušeno. Onaj plamičak svjetla, onaj buket cvijeća govore Gospodinu da je njegov narod tu pred njim u klanjanju, slušanju i molitvi.

Još nešto moramo napomenuti. Cvijeće bi trebalo biti po mogućnosti svježije. Nerijetko se vidi po našim crkvama i na oltarima plastično ili plastificirano cvijeće. To je svakako neukusno. Takvom cvijeću nije mjesto u crkvi. Uvijek se može naći nekog zelenila, cvijeća iz perivoja ili s livade. Da, jednostavno, ali pravo cvijeće. Znak je nepoštivanja ako se daje Bogu ono što se ni ljudima ne sviđa.

Priradio: O. Luka Livaja

[prema »Notitiae« 106—107 (1975) 196—197]